

motus. Imo non nisi per illud, sicut patet, quando incipit aliquis gradus caloris per primum sui esse, ut diximus, tunc enim vel adhuc existit motus, vel incipiet ille gradus caloris, sine actione, si tunc non datur motus. Denique, in quantitate permanente quantumcumque dentur partes in infinitum divisibiles, tamen datur aliquis primus terminus, et ultimus, inter quos illæ partes includuntur, et redduntur finitæ. Ergo similiter partes motus priores, et posteriores aliquo primo termino includuntur, quia ubi datur prius, datur primum, nisi sit processus in infinitum.

Respondetur quod in ultimo mutato esse nulla pars motus invenitur intrinsece, et ita in illo non desinunt simul omnes partes, neque aliqua illius permanet, sed immediate ante omnes partes successive transierunt; in ultimo autem instanti jam non transeunt, sed terminative transactæ sunt. Dicuntur autem desinere in illo instanti, non quia in illo adhuc sit motus, sed quia in facto esse jam non est, cum immediate ante successive desinerent transeundo. Partibus autem transeuntibus succedit instans.

Ad secundam probationem dicitur, quod tempus, et motus existunt per indivisibilia continuata, non per terminativa, durat enim per illa per quæ continuatur ejus esse in ratione succedenti; terminativum autem instans est desitio non exis-

tentiæ motus. Ille autem terminus, seu gradus, qui producitur in illo instanti terminativo, habet illo instanti actionem terminative existentem, et virtualiter, non successive, et formaliter. Hæc est enim natura motus quod una pars resultat, et sequitur ex alia: et sic licet illa transeat successive, altera producitur ex illa terminative, et sic producitur una ex alia succedendo illi. Nec requiritur, quod tunc existat formaliter pars antecedens, quando existit, et producitur sequens, sed sufficit, quod immediate præcesserit, et illi altera continuetur, ratione enim continuationis virtualiter dicitur manere, seu terminative, de quo amplius dicemus in libro de Generatione.

Ad ultimam probationem dicitur, quod tam in quantitate permanente quam in successiva partes clauduntur terminis seu indivisibilibus, sed cum hac differentia, quod in quantitate successiva termini sunt extrinseci ipsis partibus, nec positionem habent in illis, quia se habent ut terminus a quo, et ad quem: et a primo incipit motus relinquendo illum: in secundo terminatur cessando. In quantitate autem permanente termini, seu indivisibilia habent positionem in ipso continuo, et conjuncta sunt permanentemente partibus, nec se habent tanquam terminus a quo, et ad quem, et ideo sunt intrinseci, et permanentes in ipsa quantitate, non extrinseci, ut in motu.

CIRCA LIBRUM SEPTIMUM.

DE COMPARATIONE MOVENTIUM ET MOBILIIUM.

QUESTIO XXII.

DE CONDITIONIBUS REQUISITIS AD MOVENDUM.

Conditiones istæ sunt tres, scilicet ex parte agentis existentia, ex parte rei motæ, et effectus, distinctio a movente, neque enim potest aliquid movere, et facere se ipsum, et ex parte passi et agentis, requiritur applicatio. De existentia egimus supra questione septima. Quomodo autem salvetur in instanti ultimo, quando jam desinunt dispositiones ad corruptiones subjecti in libro de Generatione dicitur. De reliquis duobus agemus in præsentis questione.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum omne, quod movetur, ab alio moveatur?

Propositio ista Philosophi a multis rejicitur, qui existimant non requiri realem distinctionem, inter id quod movet et movetur, quod attribui solet Soto II Met. q. XIV, et videri potest Placa in II Phys. disp. I, q. VII, qui plures refert, et sequitur etiam Cabero hic disputatione unica, dubio secundo.

Fundamentum hujus sententiæ sumitur, tum ex variis actionibus, in quibus movens et motum non

distinguuntur realiter; tum ex destructione fundamenti Philosophi. Primo ergo est difficultas in motu cordis, et in motu gravium et levium. Totum enim cor movetur, et totum movet, quia cum sit motus vitalis, est a seipso. Similiter totus lapis movetur deorsum, et totus se movet, quia non impellitur ab aliquo extrinseco. Et similiter aqua calida se movet ad frigus, non per emanationem, sed per motum successivum, ut videmus, atque adeo idem est, quod movet. Nec dici potest, quod in istis motibus materia movetur, et forma movet, quia ut supra qu. XIX, probavimus ex Philosopho mutatio materiæ primæ non est motus stricte dictus; sed motus requirit pro subjecto ens in actu. Et ita D. Thomas XXV de Verit. art. II, docet quod formæ non possunt esse moventes, sed solum principium, quo aliquid movetur. Quare, cum prædicti motus sint motus proprie, non potest sola materia esse mota, quia motus non habet pro subjecto solam materiam, ut in V Physic. dicit Aristoteles.

Secundo, est difficultas in actibus immanentibus, qui in eodem a quo egrediuntur, recipiuntur, alias non essent immanentes; ergo in illis idem est agens et patiens, movens et motum.

Tertio, est difficultas in emanatione propriæ passionis, recipitur enim passio in eodem subjecto, a quo emanat. Ergo idem se habet active, et

passive respectu passionis emanantis, et receptæ.

Quarto, viventia movent se ipsa: in hoc enim præcise distinguuntur a non viventibus, ut docet S. Thomas I p. q. XVIII, art. I. Ergo in eis idem debet esse movens et motum. Nec sufficit dicere, quod in viventibus sint diversæ partes, quarum una est movens, et alia mota: contra enim est, quia ut Philosophus ostendit lib. VIII, text. xxx, lect. VII, apud D. Thomam, in fine, nullum continuum movet se ipsum, partes autem viventis sunt continuæ, ergo ratione partium non movet se ipsum, et deinde, quia si una pars movet aliam, illa quæ tantum est mota, non vivet, quia non movetur a se, pars autem quæ tantum movet, et non movetur, erit actus purus, si autem movetur ab alio extra se, hoc ipso non est vivens, quia movetur tantum ab alio.

Ultimo, fundatur hæc sententia, destruyendo fundamentum Aristotelis, scilicet quod non potest idem simul esse in actu, et potentia respectu ejusdem, et consequenter non potest idem simul esse movens, et motum, quia in tantum est movens in quantum est in actu, et in tantum movetur, in quantum est in potentia. Sed hoc facile solvitur, dicendo quod non potest esse simul in actu, et in potentia formaliter, bene tamen virtualiter, sicut aqua calida formaliter caret frigore, et est in potentia ad illud, virtualiter tamen in actu habet frigus ratione formæ substantialis, cujus virtute exit: et voluntas est in potentia ad actum amoris, et in actu habet virtutem ad producendum illum.

Hæc sunt rationes, quibus aliqui infirmum ponant hoc axioma. Unde P. Suarez disp. XXX Metaph. sect. I, non multum illi fudit, ut ex illo deducatur demonstratio ad probandum dari unum primum moto-

rem, qui est Deus, magis autem id confirmari ex alio principio, scilicet quia omne quod fit, ab alio fit, et disput. XVIII Metaphys. sect. VII, conatur Aristoteles explicare, et defendere, majori forsitan labore, quam profectu.

Cæterum D. Thomas perpetuus est in hac doctrina Aristotelis defendenda in toto rigore, non solum in hoc sensu, quod omne quod movetur debet habere virtutem, qua moveatur ab alio productam, et receptam, sed etiam, quia præter virtutem requiritur, quod motio, qua aliquid movetur, sit ab alio. Et certe si hoc oportet affirmare ex principiis philosophicis, quæ fundantur in motu, non posse nos sufficienter demonstrare Deum esse, si quidem Philosophi qui ex natura motus processerunt ad ostendendum dari unum primum motorem, qui sit immutabilis et æternus, in his solum duobus principiis fundati sunt, quia omne quod movetur, ab alio movetur, et non est dare processum in infinitum in causis moventibus. Si autem id quod movetur, non est necesse quod ab alio moveatur, nec etiam est necesse sistere in aliquo, quod sit movens non motum, cum idem possit moveri, et movere se ipsum. Constat autem Aristotelem tam hic lib. VIII, c. IV, quam in XII Metaph. text. XXXV, solum per viam motus processisse, et per prædicta principia ad ostendendum Deum esse, ut ibi lect. VI, in fine, et I contra Gent. c. XIII advertit D. Thomas qui etiam late explicat hoc principium loco citato contra Gen. et I par. quest. II, art. III. Nec per illam unam Philosophi antiqui processerunt, Plato enim qui posuit aliquod movens esse, quod se moveret, loquebatur de motu, qui est intelligere, sicut invenitur in Deo, ubi tamen proprie non

est motus, sed metaphorice, de quo D. Thomas VII Physic. lect. I, et loco citato contra Gentiles. Constat autem Philosophos sufficienter demonstrasse dari divinitatem, et æternitatem in Deo, ut aperte eos revincit Apostolus ad Rom. I, dum inquit: *Invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque ejus virtus, et divinitas, ita ut sint inexcusabiles, quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt.* Sentit ergo Apostolus non solum ratione naturali Deum cognosci posse, sed etiam de facto a philosophis esse cognitum, ergo consequenter tenemur admittere, quod principia quibus Philosophi processerunt, sunt certa, et sufficientia ad talem demonstrationem.

Et quia Aristoteles hoc principium inductione ostendit in hoc libro VII, cap. I, et VIII, Physicor. cap. IV, et V, nos in præsentem illud admittimus, et explicamus, juxta universalis fundamentum, quod comprehendit omnem operationem creatam, quæ per modum motus agitur, ubi enim operatio rei differt a substantia, et aliquid potentialitatis supponit in subjecto, aliquem modum motus habet, ut dicit S. Thomas I, distinct. VIII, q. III, art. I ad quartum; hoc autem fundamentum est illud supra insinuatam et positam a Philosopho hic cap. V, text. XI, quod non potest idem simul esse in actu, et in potentia respectu ejusdem, neque idem potest esse dependens a se ipso; unumquodque autem in tantum est movens in quantum est in actu, et motum in quantum est in potentia, et similiter in quantum motum dependet a movente; unde non potest esse idem simul movens, et motum respectu ejusdem.

Quod vero non sufficiat dicere, quod idem est simul in actu virtua-

liter, et formaliter in potentia, ita quod sufficit habere virtutem motivam, et subjectum recipiens motum, constabit manifeste ex solutione ad ultimum, ubi ostendemus, quod nihil sufficit actu movere, ex eo præcise quod in eo est virtus, sed requiritur, quod habeat aliquid de motu in actu, ratione cujus moveat id quod est in potentia, quia omnis motus est de quodam in quiddam, et tanquam actus entis in potentia habens scilicet aliquid de actu, et transiens ad id quod est in potentia.

Sic ergo istud axioma intelligitur cum duplici conditione. Prima, per modum negationis, quod nihil a se ipso movetur, ut a primo et per se movente, et primo et per se moto, ut intelligit S. Thomas VII Physic. lect. I. Quod enim movet supponendo illud prius cujus virtute movet, vel movet ratione partis moventis, et partis motæ; jam supponit aliud esse movens et aliud motam; non vero idem se movere formaliter loquendo. Secunda conditio est, quod intelligitur de motu procedente de potentia ad actum, ita quod per id quod est de actu reducitur id quod est in potentia. Et ad hoc non sufficit habere actum qui est virtus ipsa, sed habere virtutem actu motam, ut transeat per actum ad id quod est de potentia; sola enim virtus est indifferens et indeterminata de se ad movendum, per hoc autem quod habet aliquid de motu in actu, movetur ad id in quo est in potentia; habere autem aliquid de motu in actu, non potest a se primo, quia id etiam debet habere per motum, et reducendo se de potentia ad actum, si enim sine motu habet per se primo movere, illud movere non est motus physicus, quia non est exiens de potentia ad actum, sed erit movere independens ab alio reducendo de potentia ad actum, quod

est esse primum movens. Quod si in movendo est independens etiam in essendo, quia operari sequitur esse, et esse est propter operari: et sic, si aliquid est per se mobile, quia est natura, et per se primo movens se sine motu ab alio, aperitur via, ut dicatur naturam esse primum movens, et esse Deam sine alio principio primo movente, quod his temporibus introducere conatus est impius, et damnata memoriae Julius Cæsar Vaninius in libro de admirandis naturæ arcanis.

Quare recte dixit D. Thomas VII Physic. lect. 1, in fine idem esse: « Quod omne quod movetur ab alio quo movetur, ac dicere, quod omnis motus debet esse divisibilis, et non potest aliquid se toto esse motum, et esse mobile, sed ex parte motus in actu debet procedere ad partem motus in potentia. » Quod etiam verificatur in intellectu et voluntate, et in omni motu, seu operatione procedente de potentia ad actum, nam intellectus ex cognitione principiorum movetur ad conclusionem et voluntas, ex fine ad media, et in actu finis ab intellectu et a Deo, et intellectus in primo actu a Deo. Et sicut non sufficit habere virtutem motivam, ut aliquid dicatur se movere, sed requiritur, quod hæc virtus ut mota moveat, et ab una parte motus transeat ad aliam, et consequenter non moveat actu, nisi habeat motum in actu: ita non sufficit habere formam, ut dicatur per illam movere se ipsum ex parte materie, quæ est in potentia, quia tam forma, quam virtus se habent ut principium quo movendi, non ut ipse motor, ut dicit D. Thomas XII, de Verit. art. III, præter quam quod id quod movetur motu stricte dicto, non est sola materia, ut probat Philosophus V Physic. sed corpus, ut etiam docet S. Thomas III cont. Gent. cap. XXII. Nec denique materia est

mobilis, sed informabilis a forma in genere causæ formalis non efficientis, quæ est movens.

Ad primum a principio respondetur quod de motu gravium, et levium, et reliquis ibi numeratis sequenti quæstione latius agemus. Interim dicimus, omnes illos per emanationem oriri a natura, cui conveniunt, quod etiam de aqua reducta ad pristinam frigiditatem, notat Cajetanus I par. quæst. LIV, artic. III. Emanatio autem respectu naturæ, a qua dicitur emanare, non est motus, et consequenter non procedit in ea prædictum axioma, nec enim dicitur per emanationem res se movere. Respectu autem generantis naturam, et consequenter passiones eadem actione et motu, jam in tali emanatione verificatur, quod movetur ab alio natura recipiens passiones, aut in illas se de novo reducere, scilicet a generante saltem mediate, ut sequenti quæstione latius dicitur. Motus autem cordis, quia vitalis est, non ita facile percipitur, quod a generante sit. Sed tamen quia etiam vita in rebus creatis est accepta, et derivata ab alio, non ita vivens movet se, quod non etiam movetur ab alio in primo motu, quo incipit vita, ut D. Thomas docet I p. quæst. XVIII, art. III, et quæst. CV, art. IV ad 2, et ita ille motus est vitalis tanquam initium vitæ receptæ ab alio, non tanquam consummatio, et perfectio vitæ: hæc enim operatio viventis, et a se movente, quatenus per unam partem jam motam, et factam in actu movet alias, et ita ille motus cordis non ordinatur ad quiescendum in aliqua forma, sed ut constituatur in actu ad movendum reliquas partes, quæ constitutio a generante debet procedere, cum sit primus motus: in quo etiam assimilatur motus cordis motui cæli, ut docet D. Thomas opusc. XXXV, quia cælum non movetur ad quies-

cendum in aliqua forma, sed ut constituatur movens, et primum alterans respectu aliorum.

Ad secundum de actibus immanentibus, respondetur, quod imprimis in eis agens, et recipiens non sunt idem; nam agit potentia cognoscens simul cum specie, recipit vero sola potentia non species, et appetitus agit ut motus a cognitione et a Deo; recipit vero sola potentia; qua ratione istæ potentie solent dici passivæ.

Secundo, dicitur quod licet agens et recipiens actionem sint idem, non ita repugnare; tum quia actio ipsa egreditur ut accidens, et consequenter ut inhærens; unde si sit actio perficiens ipsum agens tanquam actus ultimus illius, non autem transmutans alia, non repugnat, quod egrediatur, ut inhærens, et recepta in ipso agente: tum quia actio non requiritur, quod sit divisibilis, et de quodam in quiddam, sed potest esse indivisibilis. At vero motus necessario est divisibilis, et secundum partes priores, et posteriores procedit, et ita omne quod movetur secundum partem posteriorem, et motam, necessario supponit partem priorem, ut moventem, ut fiat transitus de uno ad aliud, et illa pars prior si etiam est mota, etiam est ab alia priori movente, quousque deveniatur ad aliquam, quæ vel sit sine motu, vel sit ab alio extrinseco movente; et sic si vere aliquid movetur, semper ab alio priori movetur, non vero si aliquid agit, debet in alio distincto ponere actionem receptam: unde aliud est actio, aliud motio, aliud agens et recipiens, aliud movens et motum; quod movet, reducit de potentia ad actum, et procedit de quodam in quiddam, quod agit præcise dicitur elicentiam actionis.

Ad tertium, constat ex dictis, quod emanatio ut emanatio potest

recipi in eo, a quo emanat, ut autem est idem cum motu, semper est ab alio, scilicet a generante, et vide quæ diximus de emanatione, quæstione duodecima, articulo ultimo.

Ad quartum respondetur quod virtus non se totis, nec per se primo se movet, sed mediantibus partibus, quatenus una pars organica movet aliam, ut Philosophus explicat VIII Physicor. cap. IV. Nihil ergo, quod per se primo movetur, a se potest moveri, sed ab alio. Et ad replicam dicitur, quod Aristoteles cum dixit nullum continuum se ipsum movere, loquitur de continuo homogeneo, quod habet partes omnino similes; sic enim est perfecte continuum, quia perfecte simile. Vivens autem habet partes organicas et heterogeneas, quæ licet sint continuæ quantum ad quantitatem, sunt tamen dissimiles quantum ad dispositionem, et qualitatem, secundum quam movent, et moventur. Neque in his partibus moventibus, et motis proceditur in infinitum, sed prima pars movens movetur ab alio motu vitalitio, elicitur quidem hic motus ab ipso vivente, sed moto a movente extrinseco seu generante, quod potest dare motum vitalem, non quidem consummatum et perfectum, sed inchoantem reliquos, eo quod vita in nobis est participata, et ita non repugnat inchoationem ejus esse ab alio. Pars autem ultimo motu non movet se ipsam per se primo, sed ab alia parte ejusdem viventis, et sic respectu totius, motus ejus vitalis est.

Ad ultimum respondetur non sufficere virtutem, qua aliquid constituitur virtualiter in actu, ut dicatur aliquid movere se ipsum, quatenus est in potentia ad actum producendum a tali virtute, quia talis virtus vel producit illum actum ut mota, seu mediante motu, vel per simpli-

cem emanationem sine motu. Si operatur ut mota, clarum est, quod non sufficit virtus illa, qua dicitur esse in actu virtualiter, quia licet sit principium movendi ut *quo*, non tamen est ipsum movens, neque constituit aliquid in actu movens, nisi supposito motu, quo tanquam ex priori parte motus transeat ad aliam. Ad hoc autem, ut virtus constituatur mota, oportet quod vel ille motus habeatur per alium priorem motum, et sic semper quod movetur, movetur ab alio, vel deveniatur ad unum priorem motum, qui sit ab alio quod moveat, et non per motum. Si vero illa virtus operetur per simplicem emanationem, vel per non motum, hoc ipso non comprehenditur sub isto axioma, quod movetur ab alio movetur, nisi quatenus simplex emanatio est motus generantis, et tunc ab alio movetur, scilicet a generante; quomodo autem generans dicatur movere genitum, etiam si non sit illi præsens, vel generatio sit discontinuata, dicemus quæstione sequenti.

ARTICULUS II.

Utrum requiratur approximatio motus a mobili, ut operetur?

Duplex approximatio inter movens et mobile potest intelligi, altera *formalis*, quæ vocatur immediatio suppositi, ut cum ipsa substantia agentis proxima est passo. Altera *virtualis*, quæ vocatur immediatio virtutis, ut cum virtus agentis diffunditur in aliquid distans, ubi ipsa virtus est præsens, et non substantia ipsa: et de utraque procedit difficultas, an videlicet requiratur immediatio suppositi respectu ejus, unde incipit motus, et secundo an per virtutem diffusam partus debeat agere in propinquum, quam in distans.

Sunt ergo aliqui auctores, qui absolute existimant non requiri approximationem, quia putant posse aliquid agere in distans, quin agat in propinquum, qui citantur a Cœnimbricensibus hic super c. II, q. I, ar. II. At vero Scotus, in I, dist. XXXVII, quæstione unica, non absolute sentit, quod potest aliquid agere in distans, quin agat in propinquum, sed quod qualitates diffuse ab agente distante non producant substantiam, etiam tanquam instrumenta, sed positis illis dispositionibus producitur substantia in parte distanti, sine eo quod producat in medio.

Nihilominus opposita sententia omnino tenenda est, quæ est expressa Aristotelis in hoc libro VII, cap. II, et ibi eam late probat D. Thomas lect. II et III, et I p. q. VIII, art. I, et III contra Gent. capit. LXVIII, quæ sententia continet duo. Primum est, quod in omni agente requiritur approximatio, seu immediatio suppositi, respectu sui primi effectus, et consequenter respectu passi, si effectus ex passo educitur: quod si non educitur ex passo, ut in creatione, agens erit immediatum ipsi effectui. Secundum est, quod in agentibus quæ diffundunt suam virtutem in remotum, oportet quod prius agant in propinquum, et sic respectu omnis effectus, debet dari aliquis contactus, seu propinquitas agentis saltem virtualis; et communiter sequuntur Philosophum omnes ejus interpretes. Et præter probationem a Philosopho allatam per inductionem in omni genere motus; videmus enim in omni motu alterationis, et augmentationis, et in motu locali, qui fit per impulsum, vel tractionem semper reperiri aliquem contactum inter movens, et passum, quod immediate movetur. Ulterius etiam probatur necessitas hujus contactus, quia alias non esset unde

limitarem sphaeram activitatis in agentibus, posset enim quodeunque agens agere in omnem distantiam: si enim sine transmissione virtutis per medium potest agere in aliquid, quod distet duobus palmis, cur non poterit similiter agere in id quod distat duobus millibus, vel in quodeunque aliud sine termino, siquidem non dependet a medio, ut operetur virtus?

Quod si dicas: Non minus id sequi in nostra sententia, quia diffusio virtutis non fit per hoc quod transeat de subjecto in subjectum, sed per hoc quod multiplicetur de una parte subjecti in aliam, et sic quælibet pars poterit æqualiter agere in aliam, et totam virtutem suam imprimere: quæ est ergo ratio cur non possit ista multiplicatio fieri in quameunque distantiam sine termino, respondetur quod omne agens, quod diffundit suam virtutem, diffundit illam uniformiter, difformiter per medium, et quanto magis elongatur virtus diffusa a suo agente, magis debilitatur usque ad non gradum, cujus ratio explicabitur amplius in libris de Generatione. Sufficit nunc advertere, quod actio procedit uniformiter difformiter, et magis, ac magis debilitatur, tum propter resistentiam passi, tum propter ipsum modum recipiendi, quia virtus in extraneo subjecto imperfectiori modo suscipitur, et consequenter debilius operatur, nisi a proprio agente instauretur, et consequenter si multiplicatur in subjectum magis distans, quælibet pars debilius operatur, et debilius recipit talem virtutem usque ad non gradum.

Ratio autem a priori cur requiratur approximatio agentis ad passum, ut effectus progrediatur ab agente, ea est, quia agens educens formam ex passo, educit illam ut unitam, aut inherentem illi; et sic effectus

exit ex concursu virtutis et agentis, oportet ergo, quod passus sit conjuncta passo, ut effectum illi conjunctum producat. Unde si diffundit suam virtutem in remotum, virtus illa, quæ ibi ponitur, etiam debet exire ex agente et passo, eum diffundatur ut unita passo, ergo debet supponere talem passum unitum agenti, denique non potest agens agere circa materiam sibi non subjectam, et determinatam erga se; non est autem alius modus determinandi, et subieiendi materiam agenti, nisi penes contactum, et propinquitatem, quod enim remotum est et distans, non habet unde determinetur ad hoc agens potius quam ad illud, cum respectu ejus nullam habeat conjunctionem neque unionis, neque propinquitatis, per quam ad illud determinetur.

Quod si dicas: Quomodo sufficit virtutem agentis esse contiguam passo, siquidem ex una superficie ad aliam non transit actio, eo quod est accidens et non potest de uno subjecto transire ad aliud; ergo requiratur, quod virtus sit inherens ipsi passo, ut ex illo eliciat actionem, et non solum illi contigua. Quod si dicatur communicari ab agente in passum virtutem, quæ ipsi passo inhæreat, in hoc ipso est difficultas, quomodo illa virtus communicatur passo, siquidem non transit illa virtus de subjecto in subjectum, neque actio illam communicans; ergo ut producat in passo, et ei communicetur, manet idem argumentum in sua vi, respondetur ad producendam actionem, et effectum in passo non requiri, nisi quod virtus producens sit contigua et conjuncta passo, et non ei inherens, imo passum debet esse distinctum ab agente, ut sit motum ab eo, non quia actio transeat de subjecto in subjectum, neque virtus diffusa, sed quia in alio subjecto non procedit ab agente, nisi in

passo conjuncto, a quo educitur, et sic unum tantum subjectum habet, non transitum de uno ad aliud; sed tamen non potest produci virtus, ut recepta in materia distanti, sed in propinqua, quia distans cum non fit conjuncta ipsi agenti, non determinatur erga illud, nec subicitur illi, et consequenter non concurrat cum illo ad recipiendum actionem, et virtutem.

Ex quo sequitur, quare respectu Dei nihil possit esse distans; quia omnia respicit Deus ut effectum, nihil ut presuppositum subjectum, quod effectus non sit, et quia quilibet effectus ita dependet in esse a Deo, quod per suspensionem concursus potest annihilari, ideo omne quod habet esse, est immediate a concursu Dei, et non mediante concursu diffuso extra se per creaturam, quia nullus concursus creaturæ est talis, quod per ejus suspensionem potest res annihilari. Est ergo omne ens immediate proximum Deo, et intra quamcunque rem Deus est, propter summam dependentiam a Deo, tam ex parte formæ, quam ex parte subjecti, et potius esse, quod nulla habet creatura. Quod si aliquid operetur in distans prius quam in propinquum, non est quia operetur in aliquid distans a se, sed distans respectu alicujus creaturæ, non autem respectu sui, qui ubique est.

Solvuntur argumenta.

Primum argumentum deducitur ex pluribus experienciis, quibus videtur prius aliquid agere in distans, quam in propinquum, sicut in lebetæ ad ignem adhibito partes superiores aquæ calidiores sunt, fundus autem lebetis, qui propinquior est igni, frigescit: ignis corripit sulfur, vel picem longe distantem, non aerem

intermedium, sol generat multa in terra, quæ non in medio, neque per qualitatem diffusam, quia id quod generatur, substantia est: torpedo facit tremere manum piscatoris, non chordam, et oculi fascinantes imprimunt malam qualitatem pueris, et non aeri intermedio, et magnes attrahit ferrum distans, et non corpus propinquum; denique phantasia residens in capite movet appetitum, qui est in corde, et alias partes corporis distantes, et non alias intermedias. Confirmatur, quia calidum ut quatuor applicatum medio habenti similem qualitatem ut quatuor, non agit in illud, quia non potest illud amplius intendere, quia non potest agere ultra quatuor et tamen agit in passum ultra distans, quod non habet calorem ut quatuor, ut etiam supra admisimus qu. viii. Ergo potest agere in distans prius, quam in propinquum.

Respondetur, omnes illas experientias solvi unica solutione, quam tradit D. Thomas vii Physic. lect. iv, et in ii, distinct. xv, quæst. i, articulo ii ad 6, ubi inquit: « Quod actio cujuslibet agentis habentis situm prius recipitur in medio, quam in termino, non tamen oportet, quod recipiatur in utroque eodem modo, sed secundum quod exigit dispositio utriusque, » sicut ponit exemplum Commentator viii Physico. de pisce: « Qui retentus reti stupefacit manum, præter hoc quod stupefaciat rete, quod stupefactionis capax non est: et tamen secundum aliquem modum rete alteratur ex virtute piscis. Ita etiam oportet, quod virtutes superiorum stellarum prius recipiantur in mediis orbibus, quam in inferiora corpora, quamvis non eosdem effectus utrobique habeant. » Ita D. Thomas. Quare in his omnibus effectus quidem, qui manifeste apparent fiunt in distanti, sed tamen virtus, quæ diffunditur, transit

prius per medium, licet non habeat in illo similem effectum, quem in remotis propter dissimilem dispositionem, sicut ignis non inflamat proximum aerem, quia est humidior, inflamat autem sulphur distans, quia magis siccum, calore tamen transeunte per aerem; et lux solis majorem calorem efficit in terra, quam in medio, quia magis addensatur radii in terra, quam in medio, et diversas res generat in terra propter diversam dispositionem, quam in medio per quod transit virtus: sicut etiam magnes, torpedo, oculi fascinantes emittunt suas qualitates per media, licet effectus faciant solum ubi inveniunt proportionem et capacitalem. Et similiter phantasia imprimit in appetitum, et alias partes corporis distantes, quia non in omnibus est eadem dispositio, et temperamentum, ut eodem modo moveantur, licet virtus movens, et spiritus qui excitantur, descendant per partes propinquiores. Alii tamen volunt, quod illa motio fit per sympathiam, seu radicationem potentiæ in eadem anima, de quo agemus in lib. de Anima. Similiter in lebetæ appposito ad ignem, certum est, quod calor, qui est in partibus superioribus aquæ transit per fundum lebetis, sed tamen rarefacta aqua per calorem, dat locum frigidiori aquæ, quæ est in parte superiori, quæ densior et gravior est, ut descendat ad fundum, et infrigidet illud manentibus calidis partibus superioribus. Si tamen divisit ad ignem, totus redditur calidum.

Ad confirmationem respondetur, quod in illo casu agens vel conservat calorem ut quatuor, quem invenit in medio, et sic agit in illum conservando, et in reliquis partes alterando, vel conjungitur cum illo calore, qui est in medio, et uterque calor per modum unius operatur in

partes non habentes tantum caloris, et sic nunquam agit in remotum, quin prius agat in propinquum.

Secundo arguitur: Quia divina virtute potest aliquid agere in distans prius, quam in propinquum: ergo illa conditio non requiritur essentialiter, sed solum ratione ordinis naturalis, non est autem ratio cur non possit talis ordo vinci, et suppleri ab aliqua causa naturali. Eadem enim inconvenientia sequuntur, si supernaturaliter vincatur, vel si naturaliter. Confirmatur, quia videmus aliqua moveri in absentia, vel distantia suorum agentium sine virtute diffusa per medium, sicut sagitta impulsam movetur in parte distanti, non impulso medio, et similiter grave movetur deorsum sine ulla motione actuali generantis. Ac denique, si quis ad ostium fornacis manum apponat, calefit ab igne fornacis, si autem concludatur ostium, statim cessat calor in manu. Ergo signum est, quod aer non calefaciebat immediate, sed ignis.

Respondetur conditionem istam approximationis suppleri posse a Deo, neque essentialiter esse requisitam, sed naturaliter propter limitationem virtutis agentium naturalium, eo quod virtus limitata non solum limitatos effectus producit, sed etiam in ipso modo producendi limitata est, et ideo non potest in quamcunque distantiam sine limite operari, sed in materiam determinatam, alioquin non magis determinabitur ad unam quam aliam, sicut non potest forma quamcunque materiam informare, sed eam quæ mediantibus dispositionibus sibi appropinquat, et sibi subicitur. Deus autem potest hanc determinationem supplere, quia virtus ejus ubique tangit, et sic potest suo concursu causæ creatæ subicere non solum materiam conjunctam et applicatam, sed etiam distantem, quia res-

pectu concursus Dei nihil est distans, et sic non sequuntur eadem inconvenientia, si Deus velit concurrere cum causa creata sine alligazione ad talem modum ejus naturalem, respectu materiæ sibi proximæ et conjunctæ.

Ad confirmationem respondetur, quod in impulsu sagittæ virtus impellentis non solum est in aere proximo, sed in ipsa etiam sagitta, et in aere eam deferente, qui tamen aer a sagittante primo fuit impulsus et illa impulit partes sequentes, et illæ alias, et sic semper transivit virtus per medium, sed quia est virtus de se transiens, cum est in partibus sequentibus desinit esse in an-

terioribus, aer enim primo divisus a sagitta rursus in se reclusus est, et quiescit, impulsu ultra transeunte. In gravibus autem non fit motus a virtute emissa de novo a generante, sed ipsi naturæ a principio impressæ, ex qua per dimanationem oritur motus, non per novam actionem. Et ad ultimum de igne fornacis dicimus, quod recluso ostio, continuo debilitatur calor, qui est in aere ut in subjecto extraneo, et manus sentit debilitationem caloris, quousque totaliter a contrariis corrumpitur vel temperatur; unde non sequitur quod non calefaciebat per medium.

CIRCA LIBRUM OCTAVUM.

DE MOTUS ÆTERNITATE, ET REDUCTIONE IN PRIMUM MOTOREM.

QUÆSTIO XXIII.

DE MOTU RERUM NATURALIUM, ET PRO-
JECTORUM.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum gravia, et levia moveantur a se, vel a principio extrinseco?

Hæc difficultas admodum celebris est, et ejus resolutio pendet ex principiis, quæ valde conducunt ad alias materias, in quibus agitur de motibus dependentibus a principiis extrinsecis, ut in prima intellectione,

et prima volitione, in motu cordis, et similibus. Et supponimus hic duo tanquam certa, et in uno est tota difficultas.

Primo, est certum gravia et levia habere in se formam, et principium sive activum, sive passivum, ut etiam in absentia sui generantis, omni alio extrinseco movente remoto, moveantur, cum id constet ipsamet experientia: hoc autem principium est duplex, scilicet principale, quod est forma substantialis, quæ est radix illius motus, et minus principale, quod est gravitas, vel levitas, ut enim dicit D. Thomas in II, dist. XIV, quæst. I, artic. V ad secundum: « Sicut substantia non est

principium alterationis, nisi mediante calore, vel frigore, ita neque est principium motus, vel quietis localis, nisi mediante gravitate et levitate. » Unde male aliqui recentiores negant, gravitatem et levitatem esse qualitates, sed substantiam ipsam gravis et levis: nam gravitas suscipit magis et minus, unde illud dicitur gravissimum, quod petit esse in infimo loco, ut patet in primo de Cælo, text. XVIII, lect. V, apud D. Thomam, substantia autem non suscipit magis et minus. Sola autem compressio partium non facit gravitatem, sed hoc pertinet ad densitatem, quæ etiam qualitas est, non substantia; potest autem dari corpus densum, nec tamen grave, nec leve, ut corpus solis et astrorum, potest etiam aliquid esse minus densum, et magis grave, sicut lignum, quod natat super aquam, et corium aquam plenum fertur in profundum, aqua autem non est densior ligno, neque corium, licet verum sit quod densitas juvet ad majorem gravitationem.

Secundo, est certum quod generanti saltem remote tribuitur motus gravis in hoc sensu, quia dat formam, et principium ipsi gravi, quo movetur. Sed hæc ratio etiam generans dat viventi formam, et principium quo movetur vitaliter, et tamen vere movet se.

Quare difficultas in hoc consistit, an res inanimatæ accipiant a generante non solum virtutem movendi, sed etiam motum ipsum, ita ut licet habeant in se principium motus ut *quo*, sive passivum, sive activum, tamen principium movens ut *quod* non sit ipsum grave, quod movetur, sed ipsum generans, a quo accipit formam et motum.

Duplex est sententia: prima docet gravia et levia moveri ab intrinseco, nec habere motum a generante, sed solum ab eo habere virtutem ut

moveantur, et hæc ratio attribui motum eorum generanti, tanquam principio remoto, non ut proximo ipsius motus. Quæ sententia attribuitur Scoti in II, dist. II, qu. X; Gregorio dist. VI, q. I, art. III, et sequuntur plures ex recentioribus, ut Placa II Physic. disp. V, qu. VII; Peperius lib. VI, c. XVI; Martinez II Phys. in illustratione capituli primi, notabili VI; Cabero VII Physic. disp. unica, dub. III.

Opposita sententia tanquam Aristotelica docetur a D. Thoma pluribus in locis I p. q. XVIII, art. I ad 3, q. CV, art. II et II contra Gent. cap. XLVI, et III contra Gent. cap. XXIII, et VIII Physic. lect. VIII, et II de Cælo, lect. II, et in II, dist. XIV, q. I, art. III, et alibi sæpe. Et D. Thomam sequuntur communiter ejus discipuli, et alii, qui citantur a Conimbricensibus lib. VIII, c. IV, q. I, art. II, et Cursu Carmelitano disp. XXVIII, q. II.

Continet autem hæc sententia quatuor dicta, ex quibus tria tanquam certa affirmantur ab his Auctoribus, et in alio est dubium inter ipsos. Primum dictum: Principium motus gravium, et levium per accidens, est removens prohibens, sicut qui movet columnam est causa quod descendat lapis, sed per accidens, non per se. Secundum dictum: Principium talis motus per se ut *quod* est generans ipsum grave, mediante tamen principio intrinseco, quod est forma gravis, et gravitas ejus, tanquam principia ut *quo*, eo quod iste motus dimanat a tali forma. Tertium dictum: Nullo modo ipsum grave movet se ipsum tanquam motor, et ut *quod*. Quartum dictum: Principium *quo*, scilicet forma, et gravitas alii dicunt esse principium passivum talis motus, alii activum. Sed verius est in sententia D. Thomæ, quod est principium activum formale, ut distinguitur